

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Філософський факультет
Кафедра логіки**

**Історія становлення терміну “схема аргументації” в теорії
аргументації**

**The history of the development of term “argumentation schemes” in
theory of argumentation**

Кваліфікаційна робота за напрямом підготовки 033 «Філософія»
на здобуття освітнього рівня бакалавр філософії

Студент-виконавець:
Махиня Анастасія Максимівна
4 курс, денна форма навчання

Науковий керівник:
Хоменко Ірина Вікторівна
доктор філософських наук, професор

Допущено до захисту:
Завідувач кафедри _____

Київ - 2024

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ТЕРМІНУ “СХЕМА АРГУМЕНТАЦІЇ” ЗА ЧАСІВ АНТИЧНОСТІ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	6
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗГЛЯДУ ТЕРМІНУ «СХЕМА АРГУМЕНТАЦІЇ»	15
Висновки до розділу 2	25
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ПІДХОДУ ДО СХЕМ АРГУМЕНТАЦІЇ ДАГЛАСА ВОЛТОНА	26
Висновки до розділу 3	43
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

У своєму дослідженні я зосередилась на історії становлення терміну «схема аргументації» в аргументативних дослідженнях. Ця тема зараз є як ніколи актуальною, зважаючи на шалений розвиток сфери мовних моделей штучного інтелекту. Цікавість до схем аргументації є поширеною не лише у сучасному аргументативному дискурсі. Відомості про них можна знайти ще в Античній та Середньовічній традиціях. Спроби побудувати ефективну і вичерпну класифікацію схем аргументації в свій час намагалися здійснити Арістотель, Абельяр П'єр, Локк Джон, Перельман Хаїм, та багато інших відомих науковців і філософів.

На цей момент, схеми аргументації можуть застосовуватися у комп'ютерній лінгвістиці для навчання штучного інтелекту у створенні власних висловлювань та міркувань; у юридичній практиці задля побудови більш дієвих схем юридичної аргументації на судових процесах та при навчанні студентів різноманітних спеціальностей. Широкий спектр розроблених науковцями схем аргументації дозволяє знаходити аргументи в аргументативних текстах, що належать до правових, повсякденних, та політичних царин. Це сприяє ефективному аналізу міркувань супротивника у дебатах та переговорах і надає можливість здійснення контраргументації у відповідь. Зважаючи на те, що в Україні ця проблематика ще системно не вивчалася, я обрала цю тему, щоб зрозуміти, які класифікації схем аргументації вже наявні в літературі, які прогалини ще не є заповненими у цьому напрямку досліджень, та в якому напрямку можна рухатися далі у дослідженні цієї проблематики.

Особливу увагу в роботі я звернула на класифікацію, яку надав Волтон Даглас у 2000-х роках. Його ідеї є одними з найвагоміших в аргументативних дослідженнях на цей момент. Дослідник, на відміну від попередників, охоплює широкий спектр аргументативних міркувань для ідентифікації власних патернів та схем. Отже, його система може бути гарним зразком для

визначення того, які невідповідності та прогалини присутні в існуючих класифікаціях.

Головним базисом, яким я керувалась у дослідженні, були публікації Волтона Дагласа у співавторстві з Макагно Фабріціо та Рідом Крісом, а саме: “Argumentation Schemes. Handbook of formal argumentation” (2018) та “A Classification System for Arguments” (2004). Також, для визначення ключових понять я користувалася працями Конверського Анатолія, Колотілової Наталії, Крикуна Віталія, Хоменко Ірини, Щербини Олени та інших. В списку джерел я зазначила додатково праці, які використала для розгляду схем аргументації в сучасних аргументативних дослідженнях, та для більш детального розбору середньовічної і античної традиції топосів, локусів і максим.

Здебільшого я використовувала англomовні книги та статті. Переклад тексту першоджерел здійснювала самостійно, застосовуючи перекладацький інструментарій (електронні словники і перекладацькі сервіси). Задля точності викладу матеріалу, я наводила в дужках англomовні відповідники до авторського перекладу певних ключових термінів.

Об’єкт: історія теорії аргументації.

Предмет: історія становлення терміну “схема аргументації”.

Мета: на підставі виявлення історичних передумов формування змісту терміну «схема аргументації» розглянути його сучасні витлумачення і можливості класифікації таких схем.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

1. На підставі аналізу витлумачень терміну «схема аргументації» за часів Античності і Середньовіччя виявити історичні передумови його сучасних інтерпретацій.
2. Виявити сучасні підходи до аналізу схем аргументації.
3. Оцінити можливості класифікації схем аргументації в сучасній теорії аргументації.
4. З’ясувати особливості підходу Волтона Дагласа до витлумачення терміну «схема аргументації».

Практичне значення роботи полягає в тому, що вивчення теми схем аргументації дозволить підготувати методологічну основу для подальших досліджень у цій сфері на теренах України.

Теоретичне значення полягає в розширенні теоретичних підходів до вивчення схем аргументації в аргументативних дослідженнях. Це сприяє розвитку таких дисциплін як теорія аргументації та риторика, і формуванню ефективного інструментарію для подальшого теоретичного вивчення більш дієвих схем для аналізу аргументації з повсякденного дискурсу, юридичної аргументації та у навчанні штучного інтелекту.

Методи дослідження. З огляду на об'єкт, предмет, мету та завдання моєї роботи, я буду використовувати такі методи: історичний, термінологічний, функціональний, аналіз і синтез.

Як інструменти для ефективного збору інформації та систематизування матеріалу, застосовуватимуться методи аналізу та синтезу. З'ясувати специфіку досліджень поняття “схеми аргументації” науковців з Античності до сьогодення вдасться завдяки історичному та функціональному методам.

Задля дотримання тематичних меж роботи, використовуватиму термінологічний метод, що сприятиме окресленню центральних понять і термінів. Зважаючи на те, що моя робота написана по англомовних джерелах і є результатом перекладацької діяльності, коректне визначення слів є пріоритетом.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загального висновку, де підбиті підсумки дослідження, та списку літератури з 57 пунктів.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ ТЕРМІНУ “СХЕМА АРГУМЕНТАЦІЇ” ЗА ЧАСІВ АНТИЧНОСТІ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Схеми аргументації є важливою частиною аргументативного процесу. Під ним [аргументативним процесом] розуміється “вид інтелектуальної діяльності, у ході якої формується переконання в істинності або хибності довільного положення, а також визначається його оцінка та доцільність як для самого автора, так і для співрозмовника чи аудиторії”, як зазначає Конверський Анатолій у своєму підручнику [5, с. 363].

Аргументація може відбуватися двома різними способами. Одним з них є доведення своєї позиції через постулювання до реального стану речей та подій у світі. Другим способом є побудова міркувань з наявних аргументів. Саме другий спосіб аргументації і задіює такий термін як “схеми аргументації”, щоб в процесі дискусії була присутня певна структурованість, та співрозмовники могли логічно і ефективно запропонувати свої міркування, або контраргументувати опонента.

Важливим аспектом у розумінні англомовних праць з аргументативних досліджень є розрізнення термінів “argumentation” та “argument”. Перший термін використовується для позначення процесу аргументації, як живої дискусії між двома співрозмовниками. Щодо терміну “argument”: він доречний у випадках, коли ми розглядаємо аргументацію, як письмовий текст, де викладені аргументативні міркування.

Досі не є визначеними конкретні умови, що дають підставу вважати щось аргументативним міркуванням. Що це за поняття - чіткої відповіді також немає. Як зазначає Волтон Даглас у своїй статті, аргументативне міркування може бути як мовленнєвим актом (speech acts), так і пропозиційними комплексами (propositional complexes) [32, с. 1]. В його розумінні, останнє це “результат мовленнєвих актів, а саме пропозиційний продукт мовленнєвого акту” [32, с. 1].

У своїй праці, філософ пише, що “схеми аргументації це прототипне поєднання семантичних (або тематичних) зв’язків з логічними правилами виведення” [54, с. 539]. Тобто, вони є схемами розповсюджених типів аргументативних міркувань, які містять у собі вказівки щодо застосування логічних правил у потрібному місці (топосі) дискусії, та відслідковування семантичного зв’язку між засновками та висновком.

Першою ключовою тезою є те, що вони представляють форми аргументації, а саме: можуть бути дедуктивної чи індуктивної форми. Для більш детального пояснення того, як вони можуть уособлювати форми аргументації, я звернулась до статті Годду Джеффри, де він розглядає теорію схем аргументації, запропоновану Волтоном Дагласом. Він виводить твердження, що “схеми аргументативних міркувань - це набір з набору пропозиційних функцій та ще однієї пропозиційної функції” [22, с. 541] з міркування, що “аргументативне міркування це набір з набору пропозицій та іншої пропозиції”, і, в той же час, пропозиційна функція це форма пропозиції. У Рассела Бертрана, пропозиційна функція уособлює вираження пропозиції, в момент, коли змінній y , яка завжди існує в складі пропозиції, присвоюють певне значення. Пропозиція може існувати лише при наявності, чи точніше визначеності значення змінної y . Пропозиційна функція має потенціал до того, щоб стати пропозицією: вона має змінну y , якій ще не присвоїли жодного значення.

Такі схеми аргументації не мають в своїй основі дедуктивних міркувань стандартної форми, якими вони представлені у класичній логіці. Вони є нестандартними, такими, що побудовані за схемою від засновків до висновку, яка є видозміненою.

Отже, схеми аргументації це предмет дослідження теорії аргументації. Вони є формами аргументації, які поєднують в собі семантичні зв’язки з логічними правилами, та володіють настановами щодо їхнього правильного застосування в місцях аргументативного процесу. Від логічної форми такі схеми відрізняються критеріями, що визначають їх прийнятність. В логіці, щоб

логічна форма була прийнятна, вона має бути правильна. Це перевіряється завдяки формальним інструментам, таких як таблиці істинності, дерева істинності, та інші. Прийнятність схем аргументації перевіряється в першу чергу критичними запитаннями.

На позначення схеми аргументації в англійській мові використовують термін “argumentation scheme”. Проте, Франц ван Емерен увів свою варіацію терміну, що стала поширена: “argument scheme”, - перекладається як “схема аргументативного міркування”.

Щоб прослідкувати шлях формування сучасних схем аргументацій, варто почати від найдавніших. Спершу, звернемося до традиції Античності, до **Арістотеля**. Давньогрецький філософ створив формули - “топоси”. Це типові аргументативні міркування або стратегії, які він використовував для доведення своїх тез у різних областях знань, зокрема в логіці, риторичі та етиці. Топоси можна розглядати як традиційні попередники сучасних схем аргументацій, адже останні описують патерни, з яких можна вивести конкретні міркування. Тобто топоси можуть як визначати, чи є висновок аргументативного міркування істинним або хибним, так і розглядатися як місця, де варто шукати саме міркування [32, с. 1].

Філософ був незадоволений тим, як тогочасні викладачі навчали своїх учнів будувати аргументативні міркування. На його думку, вони навчали не методу, а просто надавали приклади різних готових міркувань. Саме праця “Топіка” є першою працею, де описується теорія аргументації.

Критеріями класифікації топосів Арістотель виділив п’ять пунктів: вичерпність, загальноновизнаність, легкість застосування, накладання елементів класу та чіткість визначення критеріїв класу.

Загальна структура топосів побудована за принципом “"Якщо А, то В". Вони можуть мати таку стандартну структуру, в якій представлено ентимему:

“Чинення більшої несправедливості є більшим злом.

З того, що більше А, більше В, ви можете зробити висновок: А є В.

Чинити несправедливість – це зло” [34, с. 524].

Їх диференціація починається на рівні семантичних відношень, які можуть різнитися. Пол Стомковський у своїй праці “Aristotle's Topics” описує функцію топосів у створенні аргументативних міркувань ось так: “Ентимеми здаються прикладами топосів; або, висловлюючись інакше, ентимеми - це аргументативні міркування, які обґрунтовуються принципом, вираженим у топосі. Таким чином, гіпотетичний силізізм підпадає під топос настільки, наскільки він підпадає під його головну передумову, в якій виражена суть гіпотетичного силізізму” [54, с. 523]. Отож, топоси можуть виступати принципами міркування, “як загальний принцип, з якого можна вивести конкретні засновки гіпотетичного силізізму” [54, с. 524].

Варто зазначити, що саме Арістотель вперше в історії аргументації виклав ідею про необхідність створити правила формування міркування, які лежатимуть в основі усіх аргументативних міркувань і сприятимуть їх коректній побудові.

Топоси можуть складати як риторичні та діалектичні силізізми, так і гіпотетичні силізізми. Особливістю класифікації Арістотеля топосів є те, що він поділяє їх на родові та конкретні. Родові топоси (generic), як можна зрозуміти з їхньої назви, характеризуються абстрактністю та загальністю, і призводять до отримання чітких висловлювань. З іншої сторони, конкретні (specific) топоси отримуються шляхом конкретизації у висловлюванні, а саме: доданням головного висловлювання.

Отож, Арістотель став першим, хто виклав ідею топосів, і класифікації таких схем в теорії аргументації, досліджуючи саме семантичні зв'язки між поняттями.

Цицерон, на відміну від Арістотеля, запропонував свої 20 локусів (loci) або максимум. Вони були поділені на категорії, які, в свою чергу, поділялися на два класи: внутрішні та зовнішні. Зовнішній клас виводить висновок, який є джерелом мовленнєвого акту, тобто має свою іллокутивну силу. Внутрішній же клас виводить висновок з предмету обговорення. Таким предметом можуть бути його семантичні властивості.

Зовнішній клас містить у собі аргументи від авторитету. Внутрішній клас поділяється на два підкласи: “безпосередньо з теми” і “від речей, якимось чином пов’язаних з предметом” [54, с. 525]. До зовнішнього класу входять субкласи “визначення” (*definitio*) з двома видами аргументативних міркувань: з матеріальних частин (або: визначення цілої частини) і за істотними частинами (або: родово-видове визначення),- та “позначення” (*notation*).

Діалектиками використовуються такі локуси Цицерона, як: антецедент (*antecedentia*), наслідок (*consequentia*), невідповідність (*repugnantia*). Саме ці три локуси є такими моделями міркування, що містять у своїй основі значення сполучника гіпотетичного засновку. Варто зазначити, що ці локуси є популярними серед діалектиків за спостереженнями самого Цицерона.

Схеми аргументації Цицерона були побудовані на принципі системи Гермагора (*Hermagoras*). Ритор відомий тим, що сформував класифікацію “типів проблем” (*types of issue*). Ця система говорить про “питання дискусії, формулюванням тези, яку потрібно довести або заперечити” [54, с. 526]. Тож, його топіки були класифіковані залежно від функцій, які вони виконують у вирішенні певних типів запитань. Такими функціями є: припущення, визначення, та кваліфікація.

Боецій надає свою інтерпретацію топосів Арістотеля та локусів Цицерона. Саме класифікація топосів Цицероном стала основою для ідей Боеція. Він зробив огляд та “пересистематизував” локуси у діалектичні та риторичні. Також, розділив зв’язки між ними на правдоподібні та необхідні.

Риторичні топоси уособлюють можливі контакти між речами, що мають різну якість. Вони не містять у собі взаємовідношень між абстрактними поняттями. Саме це є запозиченням науковця у Цицерона: наведення риторичних топосів, що стосуються конкретних умов, а не абстрактних правил. Тобто, вони (риторичні топоси) керуються відношенням загального поняття до конкретного, якщо брати до прикладу риторичний топос від роду (*from genus*), на відміну він діалектичних топосів від роду, які визначають поняття у своїй структурі. До прикладу: “Якщо людина хвора, то вона погано

себе почуває” (діалектичний топос від роду); “Якщо людина хвора, то вона зазвичай бере лікарняний” (риторичний топос від роду). Тож, діалектичні локуси керуються правилами передбачення та логіко-семантичними властивостями предикатів.

Боецій вирішив класифікувати діалектичні топоси, слідуючи традиціям Середньовічної діалектичної традиції, за тим же принципом, що і Компотіста Гарланд, який розрізняв топоси за їхньою логічною роллю. В той же час, Боецій описував діалектичні необхідні (necessary) топоси та часті/постійні (frequent) топоси. Варто підкреслити також, що, за Боецієм, діалектичні локуси є утвореними від правил предикації та логіко-семантичних властивостей предикатів. З іншої сторони, риторичні топоси є уособленням зв'язків між речами. Ці ж речі мають різні якості (qualities).

Філософ пропонує розглядати топоси Арістотеля як “*maximae propositiones*”.

“Вони є загальними (невизначеними по відношенню до деталей) і родовими пропозиціями, які можуть бути конкретизовані кількома аргументативними міркуваннями, і в них головну роль відіграє обґрунтування висновку в аргументативному міркуванні” [54, с. 527]. У цьому випадку, саме диз'юнкція виступає відношенням між засновками та висновком. Така максима матиме свою особливу структуру. Нижче наведений один з прикладів:

“Перший термін: Усі риси мого характеру є позитивними.

Середній термін: Ощадливість - риса мого характеру.

Другий термін: Отже, ощадливість є позитивною рисою.

Максима: Річ, яка належить роду (риса характеру), належить і виду (ощадливість).

Відмінність: Від цілого, тобто від роду” [54, с. 527].

Класифікація Боеція топосів, як вже зазначалось вище, є подібною до класифікації Цицерона, однак, містить і певні відмінності. Три категорії поділяють топоси: внутрішня (intrinsic), зовнішня (extrinsic) та проміжна

(intermediate). Якраз третя проміжна категорія у Боеція має свої особливості: вона містить у собі топоси, що представляють семантичні зв'язки граматичних відношень.

Абеляр П'єр, французький богослов, що працював активно над питаннями логіки, отримав першість у дослідженні структур консеквенту у його складових. Для філософа топоси (topics) були незавершеними міркуваннями, що мали вагому різницю з категоричними силогізмами.

Цей погляд контрастував з ідеями Компотісти Гарланда, що були співзвучні з Середньовічною традицією. Компотіста Гарланд вважав, що категоріальні силогізми є уособленням топосів з цілого, тотожного, і частини. Однак, побутувала також думка, що “всі топоси знаходяться у логічних формах антецеденту та консеквенту (засновку та висновку), де відмінність між ними полягає у правилах силогізму”, як узагальнив Жангожа Алан [2, с. 91].

Абеляр П'єр намагався систематизувати топоси у організовану систему через пошук відношень між ними, а саме пошук логічного слідування в умовних висловлюваннях, який є наявним у силогізмах. У силогізмах ми можемо виснувати слідування від засновків до висновку, керуючись відношенням антецеденту і консеквенту.

До прикладу, у висловлюванні: “Якщо це тварина, то це живий організм”, - ми можемо простежити слідування через формальні ознаки, що присутні у висловлюванні, через стосунок антецеденту до консеквенту, що міститься у ньому. Адже, як зазначається, “все, що предикуюється видом, предикуюється і родом” [54, с. 530]. Прослідковується зв'язок між видом та родом. Вид підпорядковується роду.

Використовується цікавий термін “габітудо” (habitudo), що є семантико-онтологічним відношенням у силогізмі [54, с. 530]. Саме від “габітудо” залежить міркування. У своїй теорії аргументації, Абеляр П'єр надає найбільшу силу саме висновку, і сполучає його з засновками необхідним та відповідним взаємозв'язками.

Тож, Абеляр П'єр ґрунтує свої погляди на праці Арістотеля “Про тлумачення” та ідеях Боеція, який коментував цю працю. Пізніше, його погляди були розвинені: форми міркування почали містити у собі всі силлогізми, що являли собою тематичні міркування.

Висновки до розділу 1

Дослідивши класифікації схем аргументації, які формувалися в Античній та Середньовічній традиції, ми бачимо, що передумовами до формування сучасних інтерпретацій терміну “схема аргументації” були: вчення Аристотеля про топоси, похідні ідеї Цицерона про 20 локусів, а також праці Боеція та Абеяра П’єра.

Ідеї Аристотеля стали рушієм та основою для подальших досліджень Цицероном, Абеяром П’єром та Боецієм. Цицерон замінив загальні та конкретні топоси Аристотеля на свої 20 локусів, поділивши їх на 2 класи внутрішніх та зовнішніх. Якщо розрізнення топосів Аристотелем ґрунтувалась на семантичних зв’язках між поняттями, то Цицерон поділяв схеми за їх спрямованістю. Класифікація Боеція є синтезом ідей двох попередніх філософів. Однак, у критерії до класифікації схем він керується їх логічною роллю, як це робив і Компотіста Гарланд. Абеяр П’єр, в свою чергу, був новатором у дослідженні структур консеквенту у його складових. Його класифікація будувалась на підставі логічного слідування у висловлюваннях.

Головною особливістю теорії аргументації античного та середньовічного підходу є те, що вони не відрізняють схеми аргументації від самих аргументативних міркувань. На відміну від давніх науковців, сучасні теорії наводять різницю між цими двома поняттями, що ми і побачимо в наступному розділі.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗГЛЯДУ ТЕРМІНУ «СХЕМА АРГУМЕНТАЦІЇ»

В сучасному дискурсі, класифікація схем аргументації ґрунтується на античному підході, який так само був поширений у середньовічній традиції. Такий підхід не розділяє логічних правил і семантичних тем, як різні рівні абстракції.

В першу чергу, при побудові класифікації схем аргументації, та і будь-якої класифікації в загальному, необхідно окреслити її мету і від неї відштовхуватися у своїх діях. Особливістю дискурсу вивчення та розробки схем аргументації з двадцятого століття була зосередженість на аргументативних міркуваннях з щоденного життя, які можна було знайти в неакадемічному культурному середовищі, адже дослідники поставили перед собою завдання: для оцінки аргументативних міркувань керуватися неформальним підходом, що враховував також контекст дискусії.

Аргументативний поворот, що відбувся у другій половині ХХ століття (50-70-ті роки) започаткував сучасний дискурс теорії аргументації та досліджень схем аргументації, що існує до сьогодні у варіаціях.

Першими фундаторами цього повороту є **Перельман Хаїм та Ольбрехт-Титека Люсі**. Свої ідеї дослідники виклали у спільній праці під назвою “Нова риторика: трактат з аргументації” (1958). Вони застосували неформальну логіку задля створення ефективного аргументативного дискурсу, що стосувався б людських цінностей. У класифікації топосів на категорії, вони керувалися двома аргументативними техніками: “асоціація” та “дисоціація”. Саме асоціація та дисоціація як цілі аргументації були для двох науковців головними. Перша техніка полягає у створенні зв’язку між “відправною точною” та тезою. У їх розумінні, відправною точкою є базові твердження, щодо яких аудиторія має прийти до згоди з оратором.

Дослідники, використовуючи техніку асоціації, поділяють аргументативні міркування на декілька категорій: квазілогічні міркування, та аргументативні міркування, засновані на структурі реальності. Аргументивні

міркування виснувані на основі техніки дисоціації розміщуються в іншому класі.

Щодо квазілогічних міркувань, то це аргументативні міркування логічної структури. Вони створені з метою отримати безапеляційну згоду від аудиторії оратора. До таких відноситься: міркування “Протиріччя та несумісності” (Contradiction and incompatibility), міркування “Включення частини у ціле” (Inclusion of the part in the whole), та міркування “Ідентичність та визначення” (Identity and definition).

Підставами до такої класифікації Перельман Хаїм з Ольбрехт-Титекою Люсі обрали онтологічну структуру аргументативного міркування, логічну структуру, та те, якому типу відношень між поняттями відповідає дане міркування.

Поруч з Перельманом Хаїмом свою класифікацію створював **Тулмін Стивен**, який теж став рушійною силою аргументативного повороту у 1950-х роках. В області риторики, його модель аргументації є неймовірно впливовою. Науковець змінив парадигму в оцінюванні аргументативних міркувань, та заснував неформальний підхід в теорії аргументації. Концепція “працюючої логіки”, за Тулміним Стивеном, розрізняє критерії для оцінювання аргументативних міркувань на ті, які залежать від контексту, і ті, які ні. Це, на той час, було нововведенням у сфері аргументативних досліджень, де превалювала формальна форма міркування.

Класифікація Тулміна, за співпраці з Ріке Річардом і Яніком Алланом, розподілена на дев’ять класів, які містять в собі також підкласи. Головні класи представлені в такому вигляді, знаходячись на одному рівні без підпорядкування: аргумент за аналогією (reasoning from analogy), аргумент від ступеня (reasoning from degree), аргумент від авторитету (reasoning from authority), аргумент від причини (reasoning from cause), аргумент від узагальнення (reasoning from generalization), аргумент з дилеми (reasoning from dilemma), аргумент від знаку (reasoning from sign), аргумент від

протилежностей (reasoning from opposites), аргумент з класифікації (reasoning from classification) [34, с. 532].

У моделі Тулміна кожне аргументативне міркування будується на трьох складових: твердженні (the claim), даних (the datas, grounds) і припущенні (warrant). Дані - це інформація, яку ми можемо надати, як похідну, до основного аргументу, що може підсилити його. Наприклад, я стверджуватиму, що Мухаммед мусульманин, керуючись даними, що так як він живе в Єгипті, де більшість населення сповідує мусульманство - маловірогідно, що він не є мусульманином за релігією.

Припущення (warrant) є базисом для даних та твердження, воно надає пояснення, чому наші дані підсилюють твердження та роблять його прийнятним. Сучасні маркетингові стратегії діють здебільшого саме за такою схемою: (1) реклама робить попереднє припущення, що ви маєте якісь цінності, (2) пропонує вам свій продукт для задоволення цих цінностей, (3) підсилює свою пропозицію даними, що свідчать про ефективність їх продукту у задоволенні ваших потреб.

Важливо звернути увагу на те, які підстави класифікації застосовуються у підході Тулміна Стівена, адже їх багато різних. В загальному, всі аргументативні міркування класифіковано на базисі “основних функцій підстав, на яких аргументативні міркування ґрунтуються” [54, с. 532]. Також, схеми аргументації поділені: за типами міркувань, за логічними правилами виведення, та за змістом аргументативного міркування. Однак, автори не наводять будь-яких можливих зв'язків між головним та підрядними критеріями.

Кінпойнтнер Манфред представляє свою класифікацію схем аргументації в праці “Alltagslogik” (1992). Його система, що є семантичною, а не формальною, зазнала впливу праці Арістотеля “Топіки” та ідей Перельмана Хаїма. Ця класифікація складається з п'ятдесяти восьми аргументативних схем та з п'ятнадцяти підсхем, що розділені між трьома класами, а саме: схеми аргументації, що використовують правила, схеми аргументації, що

встановлюють правила, та схеми аргументації, що можуть або встановлювати, або використовувати правила.

Особливістю теорії Кінпойнтнера Манфреда є наявність великої кількості схем, що мають дедуктивно обґрунтовану форму: таких є 47 з 58 схем [29, с. 2].

Ця класифікація має чітко визначені критерії, на яких будується. Такими є: тип міркування, прагматична функція висновку, діалектична функція висновку, та епістемічна природа засновків [54, с. 533]. Тож, класифікація має порядок розподілення схем аргументативних міркувань, коли першим чином звертають увагу на типи міркування, а потім визначають наявні розрізнення між матеріальними зв'язками. Однак, така поступова класифікація має свої недоліки, адже у випадку схем з індуктивним типом міркування, матеріальні зв'язки не визначаються (на відміну від дедуктивних схем, де вони є уточненими).

Клас “Схеми аргументації, що використовують правила” поділяється на чотири категорії, такі як: схеми класифікації, схеми порівняння, схеми протиставлення, та каузальні схеми (причинно-наслідкові).

Кінпойнтнер Манфред також виділяє певні вимоги до того, якими мають бути схеми аргументації. Він зазначає у своїй праці, “кожна схема: 1) може виходити з різних логічних правил; 2) має бути реальною (тобто ґрунтуватися на істинності або ймовірності засновків) або фіктивною (ґрунтуватися на простій можливості) (епістемічна природа засновків); 3) вона має бути за або проти певної тези (діалектична функція); і 4) вона повинна мати або описовий, або нормативний висновок (прагматична функція)” [58, с. 241].

Ще однією відомою на цей час системою класифікації схем аргументації є **прагмо-діалектична система**, створена Франц ван Емереном і Гроотендорстом Робом в 70-х роках ХХ сторіччя. Вона керується прагматикою через емпіричний опис та аргументацією через діалектичні приписи (prescription). Франц ван Емерен та Гроотендорст Роб у своїй теорії

замінили термін “схема аргументації” (argumentation scheme) на більш доречний термін, на їхню думку, аргументативна схема (argument scheme).

Система пропонує своє визначення поняття “схема аргументації”, а саме: “абстрактна структура, яка виражає спосіб, у який відбувається передача прийнятності” в аргументативному міркуванні [26, с. 2]. Мається на увазі та прийнятність, яку набувають міркування, будучи правильною форми та відповідаючи на критичні запитання, і яку намагаються передати висловленій точці зору.

Для того, щоб можна було аналізувати аргументативні міркування за допомогою схем, їхня система має містити в собі категоризацію, яка описує властивості таких міркувань: ми не можемо, на думку авторів, просто побудувати таксономію схем.

Прагмо-діалектична система керується діалектичним та прагматичним рівнями. Рівень діалектичний складає критичні запитання, що висуваються до схеми під час дебатів між співрозмовниками. Лише задовільна відповідь на такі питання може зробити схему прийнятною. Поняття “критичних запитань” та проблему визначення прийнятних відповідей до них я розгляну детальніше у третьому розділі роботи. Прагматичний рівень керується емпіричним досвідом співрозмовників, які ним можуть виправдати запропоновані міркування.

Цю класифікацію утворюють 3 окремі системи: симптоматична аргументація (“symptomatic” або “sign”), аргументація на основі подібності (“comparison” або “resemblance”), та причинно-наслідкова аргументація (“causal” або “consequence”) [54, с. 533].

Симптоматична аргументація є таким типом, в якому оратор хоче переконати свого опонента шляхом зображення йому причинно-наслідкового маркеру аргументативного міркування, тобто намагається показати, що предмет обговорення є симптомом чогось. У ній ми шукаємо причинний взаємозв’язок між точкою зору, яка є загальновизнаною та підтверженою, і своїм висловлюванням, яке має набути статусу прийнятності, чи

неприйнятності. Прийнятність такого симптоматичного критерію виходить з прагматичного рівня. Таким є нижченаведене аргументативне міркування: “Піддослідний - восьминіг [Усі восьминоги успішно проходять важкі головоломки і лабіринти], тому він повинен вдало пройти наше випробування”.

Аргументація на основі подібності (або порівняльна) також існує на прагматичному рівні і керується досвідом учасників дискусії. Ми проводимо взаємозв’язок між нашим запропонованим міркуванням і точкою зору, що підтверджена знанням. До прикладу: “Ці антибіотики вилікують українських дітей, тому що вони вже ефективно лікують дітей в США”. Ми порівнюємо два стани подій, які за своєю суттю є ідентичними (соціальне становище, медичне забезпечення, генетика людського тіла) і проводимо аналогію.

У свою чергу, в причинно-наслідковій аргументації ми проводимо зв’язок між висунутим міркуванням і точкою зору, яка є прийнятною з нашого досвіду. У міркуванні: “Так як Ліза багато з’їла цукерок протягом 4-х годин [велика кількість спожитого цукру підвищує рівень глюкози в крові], вона вірогідно має підвищений рівень цукру в крові”, - прийнятною точкою зору є знання про кореляцію між кількістю з’їденого солодкого і рівнем глюкози в крові, а нашим висунутим міркуванням є спостереження, що причиново так може бути в учасника наших роздумів.

У цій класифікації наявний подвійний критерій. У симптоматичній аргументації поєднуються логічні правила та семантичний зв’язок засновків та висновків.

Кожен, зазначений вище, тип аргументації має перелік критичних запитань для оцінки їх прийнятності. Здебільшого усі критичні запитання спрямовані на оцінювання проміжної передумови, яка не проговорюється вголос, але мається на увазі (при написанні я виділяла її в квадратні дужки).

У випадку симптоматичної аргументації (дивитися приклад зверху), ми звернемось до істинності висловлювання, що всі восьминоги успішно проходять головоломки. А чи справді це так?

Аргументація на основі подібності може бути зруйнована, якщо не надати прийнятну відповідь на критичне запитання, що апелює до (дивитися приклад вище) досвіду, який є схожим на наш. Чи справді лікування дітей в США ідентичне з лікуванням українських? Чи є фактори, які ми не врахували, що можуть вплинути на ефективність антибіотиків саме в нашому випадку?

До причинно-наслідкової аргументації ми висуваємо критичні запитання, що спрямовані на визначення: чи справді існує причинний зв'язок між нашими висловлюваннями і підтвердженою точкою зору; чи справді точка зору є істиною. Можливо (дивитися приклад вище) глюкоза в крові Лізи є підвищеною не через з'їдене нещодавно солодке? А чи справді завжди зростає рівень глюкози після спожитого цукру?

Критерієм до класифікації автори визначають “єдиний принцип впорядкування” (single ordering principle). В основі цього принципу лежить відношення між аргументом та точкою зору, точніше: наявність певного спільного елемента, що міститься в обох позиціях [26, с. 9].

Особливістю класифікація схем аргументації **Греннана Вейна** (1997) є те, що підставою являється логічний підхід, що виступає типом мотивації. Схеми будуються на патернах індуктивного висновку та утворюють вісім підстав.

Як результат, схеми аргументації, що ґрунтуються на підставі (warrant type), мають такий вигляд:

- “1. Причина до наслідку: Явище, згадане в Р, породжує явище в С.
2. Від наслідку до причини: Явище, згадане в Р, найкраще пояснюється С.
3. Ознака: Явище, згадане в П, є симптоматичним (природним або умовним) для явища, про яке повідомляється в С.
4. Від вибірки до генеральної сукупності: Те, що вірно для вибірки Х, також вірно і для інших Х.
5. Паралельний випадок: Те, що вірно для референта Р, також вірно для інших Х.
6. Аналогія: В1 відноситься до В2 в С так само, як А1 до А2 в Р.

7. Популяція до вибірки: Те, що вірно для відомих X, також вірно і для цього X.

8. Авторитет: S (той, хто стверджує C) є надійним джерелом.

9. Мета-Засіб: Дія, згадана в C, як правило, досягає мети, згаданої в P” [54, с. 534].

В результаті, типологія тверджень будується на аналізі виду висновку (the kind of conclusion) та типу підстави (type of warrant).

Ці типи тверджень мають у Греннана Вейна такий вигляд, як вказує Волтон Даглас:

“1) Зобов'язальні претензії: X повинен зробити A.

2) Наказові спонукальні речення: X повинен зробити A (вони виражають висловлювання, яке відповідає інтересам когось іншого, ніж X, щоб X зробив A).

3) Пруденційні активні вимоги: X повинен зробити A.

4) Оціночні речення, які бувають трьох видів: градація, рейтинг та порівняння.

5) Претензії фізичного світу, які включають як фізичні грубі факти, так і інституційні факти.

6) Твердження про ментальний світ, які приписують психічні явища.

7) Конститутивно-правильні твердження, які ґрунтуються на визначеннях та інших необхідних істинах і хибних твердженнях.

8) Регулятивно-правильні вимоги, які виражають зобов'язання та заборони” [53, с. 535].

Отож, схеми аргументації Греннана Вейна групуються за двома критеріями: підставами і твердженнями. Кожна схема аргументації може бути проаналізована з парадигми висновку, підстави, та передумови.

Цікавим для моєї роботи випадком є класифікація схем аргументації **Кацава Джоеля та Ріда Кріса**, що базується на класифікації Волтона Дагласа, яка була запропонована ним у 1995 році. Підставою до класифікації схем Кацавом Джоелем та Рідом Крісом є, як зазначають самі автори, “відношення

передачі (relation of conveyance), яке представляє складне речення, що становить аргумент” [54, с. 536]. В такому випадку, присутня необхідність пояснити як певний факт робить необхідним інший.

Сама класифікація поділяється на 2 категорії: внутрішній зв'язок передачі (Internal relation of conveyance) та зовнішній зв'язок передачі (External relation of conveyance). Перша категорія будується на основі лише внутрішніх зв'язків, тому до неї входять такі підкатегорії: зв'язок специфікації (Relation of specification), зв'язок конституції (Relation of constitution), конкретний факт конституювання (Concrete fact constitution), зв'язок аналітичності (Relation of analyticity), відношення ідентичності (Relation of identity). До зовнішнього відношення передачі, що описується виключно зовнішніми зв'язками, відносяться такі підкатегорії: не причинно-наслідкова залежність (Non-causal dependence), та причинно-наслідкова залежність (Causal dependence).

Остання до розгляду система схем аргументації **Лумера Крістофера**, яка створювалась вже у ХХІ сторіччі, складається з трьох категорій, а саме: схеми дедуктивних міркувань, ймовірнісні схеми аргументації, та практичні схеми аргументації. В свою чергу, дедуктивні міркування містять в собі чотири підкласи: елементарні схеми дедуктивних міркувань (Elementary deductive argument schemes), аналітичні аргументативні міркування (Analytical arguments), дефінітивні аргументативні міркування (Definitoric arguments), включені юридичні аргументативні міркування (Subsuming legal arguments). До ймовірнісних схем аргументації відносяться: чисті схеми ймовірнісних аргументативних міркувань (статистика, ознаки) (Pure probabilistic argument schemes), та змішана схема ймовірнісного аргументативного міркування (найкраще пояснення) (Impure probabilistic argument schemes). Практичні схеми аргументації, як остання категорія класифікації, включає такі підкатегорії: чистий практичний аргумент для чистого оцінювання (Pure practical argument for pure evaluations), змішані практичні схеми аргументації (для обґрунтування дій; обґрунтування інструментів) (Impure practical argument schemes), аргументи для оцінювання на основі умов адекватності

(Arguments for evaluations based on adequacy conditions), аргументативні міркування на користь оціночних висловлювань з точки зору етики добробуту (Arguments for welfare-ethical value judgements), та практичні аргументи для теоретичних тезисів (Practical arguments for theoretical theses).

У цьому випадку, критеріями для класифікації виступають логічний та прагматичний критерії. Категорії “Дедуктивні міркування” та “Ймовірнісні схеми аргументації” керуються логічним критерієм. Категорія “Практичні схеми аргументації” визначається критерієм прагматичним, тобто такі аргументи мають свою прагматичну мету, до якої має вести висновок аргументації. Підкатегорії, в свою чергу, групуються за допомогою логічних (аналітичні, ймовірнісні схеми) та змістовних критеріїв (характер засновків) [54, с. 539].

Висновки до розділу 2

Я дослідила, які існують сучасні підходи до аналізу схем аргументації та їх класифікації. Сучасні аргументативні дослідження представлені багатьма класифікаціями схем, зокрема я розглянула: Перельмана Хаїма та Ольбрехт-Титеку Люсі, Тулміна Стівена, Кінпойнтнера Манфдера, прагмо-діалектичну систему, сформовану Франц ван Емереном та Гроотендорстом Робом, Греннана Вейна, Кацава Джоеля та Ріда Кріса, і Лумера Крістофера.

Критеріїв сучасного дискурсу, на основі яких схеми систематизуються, існує велика кількість: (1) онтологічна і логічна структура аргументу, тип відношення між поняттями [Перельман Хаїм, Ольбрехт-Титека Люсі], (2) основні функції підстав, наявний тип міркування, логічні правила виведення, зміст аргументу [Тулмін Стівен], (3) тип міркування, епістемічна природа засновків, прагматична функція висновку, діалектична функція висновків [Кінпойнтнер Манфред], (4) критерій логічних правил і семантичного зв'язку [Франц ван Емерсон, Гроотендорст Роб], (5) підстава і твердження [Греннан Вейн], (6) критерії “відношення передачі” [Кацав Джоель, Рід Кріс], (7) прагматичний і логічний критерії [Лумер Крістофер].

РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ПІДХОДУ ДО СХЕМ АРГУМЕНТАЦІЇ ДАГЛАСА ВОЛТОНА

Спочатку, варто розглянути, які Волтон Даглас наводить можливі шляхи класифікації схем, а також, якими вимогами ми є обмежені.

Першим шляхом до класифікації аргументів Волтон Даглас пропонує варіант класифікації за залежністю від припущень (premises). Тобто, знаходити відношення підпорядкування залежно від того, які припущення містить певна схема у собі, перед її застосуванням. До прикладу можна навести аргумент на основі висновку експерта та аргумент з позиції знання, що співіснують у підпорядкуванні аргументу з експертного висновку до аргументу з позиції знання.

Наступним варіантом є класифікація залежно від загальної категорії аргументу, під який він підпадає. Нам необхідно знайти спільну рису, що притаманна кожній схемі аргументації, щоб скласти усі ці схеми до однієї категорії. Ця категорія, в свою чергу, може підпорядковуватися більш загальній категорії, або містити у собі менші категорії.

Також, можливим варіантом до класифікації є групування залежно від характеру висновку. Висновки мають на меті зазвичай різні речі: деякі мають обов'язково спонукати до дії, деякі мають за ціль лише епістемічне переконання учасників аргументації. Тож, саме за цим критерієм схеми аргументації можуть систематизуватися.

Одним з найменш вдалих, і на цей момент розроблених, шляхів класифікації схем аргументації є групування в залежності від сили їх переконливості. Швидше за все, категорії у такій класифікації поділялися б на дедуктивні, індуктивні, та кондуктивні висловлювання. Дедуктивні можуть переконувати найсильніше, індуктивні - слабше, а ось кондуктивні висловлювання, якими їх назвав Гов'є Труді, є найменш ефективними у переконанні опонентів. Це спростовані види аргументів. Цей варіант класифікації є не повністю дієвим, адже існує велика кількість аргументів, що

неможливо віднести лише до однієї категорії. А, також, клас кондуктивних схем не є чітко окресленим класом на цей момент.

Є можливість класифікувати схеми залежно від мети застосування певного аргументативного міркування, або, іншими словами, його “діалектичної функції” (dialectical function). Тобто, необхідно проаналізувати контекст дискусії, у якій схема була застосована, та визначити інтенцію мовця. Наприклад, аргумент від експертного знання застосовується задля підсилення своєї позиції у дискусії, а саме, як переконання опонента у тому, що ваш аргумент є затверджений експертом, що спеціалізується у сфері, до якої теза є дотичною. З іншої сторони, існують аргументи, які мають за мету не підсилити тези, а послабити останні опонента. Таким аргументом є, до прикладу, аргумент до освіченості. Як зазначає Хоменко Ірина у своєму підручнику [9, с. 169], “це прийом, сутність якого полягає в тому, що сперечальник як аргумент застосовує посилення на неосвіченість, неінформованість супротивника в питаннях, що належать до суті суперечки”. Тобто, можна обирати цей аргумент при бажанні контраргументувати позицію опонента.

Волтон Даглас вирішив обрати шлях класифікації залежно від загальної категорії, використовуючи аргументативні міркування побутового дискурсу. Без конкретних вимог до такої класифікації схем аргументації не можна обійтися. По-перше, така класифікація має ефективно виконувати свою головну ціль, а саме: допомагати визначити людям, що її використовують, чи відповідає заданій схемі обраний аргумент. По-друге, “якщо існують пограничні випадки, коли певний аргумент відповідає або здається таким, що відповідає більш ніж одній схемі, повинні бути вказані додаткові критерії, які дозволять користувачеві мати доказову основу для класифікації аргументу як такого, що відповідає одній схемі, а не іншій”, як зазначає Волтон Даглас [52, с. 9]. Тому винятки в схемах аргументації так само не можна ігнорувати, для них повинна бути створена додаткова процедура аналізу та групування. По-третє, класифікація має ґрунтуватися на основі певної загальної характеристики. Також, таке систематизування має будуватися, керуючись логічним

принципом Бритви Оккама: неускладнювати систему, якщо немає такої функціональної необхідності. Однак, наша класифікація “може мати різні способи групування різних типів схем” [52, с. 9] при умові, що це зробить нашу схему більш ефективною у використанні.

Тепер перейдемо саме до розгляду класифікації схем аргументації Волтона Дагласа. Ці схеми аргументації переглядалися декілька разів та допрацьовувалися дослідником. На цей момент, схеми аргументації Волтона Дагласа містять у собі чотири головні категорії, а саме: аргументативні міркування виявлення (відкриття) (Discovery arguments), застосування правил до випадків (Applying rules to cases), залежні від джерел аргументативні міркування (Source-dependent arguments), та практичні аргументи (Practical reasoning).

Цікаво зазначити, що категорії “аргументативні міркування для відкриття” та “практичні аргументи” з’явилися лише після перегляду першої версії схем аргументації. Їхнім попередником була категорія “аргументативні міркування на основі міркувань (reasoning arguments)”, яка виявилась невалідною, адже не могла виснувати спільної характерної риси для усіх схем (індуктивні, дедуктивні, абдуктивні, казуальні), які включала в себе. Тому, незважаючи на те, що ця категорія могла охопити усі аргументативні міркування, що не захоплювались двома іншими категоріями, її було розділено між двома новими категоріями “аргументативні міркування виявлення (відкриття)” та “практичні аргументи”.

Особливістю схем аргументації Волтона Дагласа є їхнє ігнорування того, які матеріальні відношення присутні в міркуванні, які типи міркування наведені, та уникнення розрізнення у логічних правилах виводу. Тому вони представлені різними типами міркувань, а саме: аналогічними, абдуктивними та індуктивними [54, с. 539].

Наведемо роз’яснення до кожної категорії та її підкатегорій. Перша категорія “аргументативних міркувань виявлення (відкриття)” містить у собі підкатегорії “аргументативні міркування встановлення правил (Arguments

establishing rules)” та “аргументативні міркування, що знаходять сутності (Arguments finding entities)”. Тобто, ця категорія охоплює аргументативні міркування, які відповідають за творення нових правил, а не уточнення вже наявних, та за творення сутностей.

Друга категорія “практичних аргументів” охоплює аргументативні міркування, що зосереджені на практичній дії у висновку, тобто міркування обов’язково повинно привести до потенційної діяльності у мабутньому. Отож, всі міркування таких схем засновані на оцінці майбутніх дій.

Третя категорія “застосування правил до випадків” охоплює такі підкатегорії: аргументативні міркування засновані на випадках (Arguments based on cases), переконливі аргументативні міркування на основі правил (Defeasible rule-based arguments), та ланцюгові аргументативні міркування, що поєднують правила та випадки (Chained arguments connecting rules and cases). Ці підкатегорії керуються різноманітними правилами, такими як: причинно-наслідкові, юридичні, соціальні та лінгвістичні. Головною метою усіх таких аргументативних міркувань є класифікація предметів та висновування наслідків з цього. Для класифікації об’єктів можуть використовуватися, наприклад, аргументи з аналогії у певних конкретних випадках, або створені загальні схеми, які, однак, можуть бути неефективними, якщо розглядати певні життєві винятки, що повсякчас виникають в силу обмеженості інформації, якою володіє людство.

Кожна категорія аргументативних міркувань цієї класифікації потребує детальнішого розбору і наведення прикладів для кращого розуміння.

Категорія аргументативних міркувань виявлення (відкриття) містить аргументативні міркування встановлення правил (індуктивні), абдуктивні аргументативні міркування, та аргумент з незнання [52, с. 20].

Абдуктивні аргументативні міркування містять у собі поширену схему аргументу від найкращого пояснення, вона має такий вигляд:

“А - це висновок або заданий набір фактів.

Р - задовільне пояснення А.

Жодне альтернативне пояснення $P_1 \dots p$ не є настільки ж задовільним, як P .

Тому P є правдоподібною, як гіпотеза” [52, с. 20].

Як наслідок, аргумент від найкращого пояснення поєднаний з такими аргументативними міркуваннями як аргумент від кореляції до причини, та аргумент від ознаки. Схема аргументу від кореляції до причини має такий вигляд:

“Припущення: Існує позитивна кореляція між L і Q .

Висновок: Отже, L спричиняє Q ” [52, с. 20].

У цьому аргументативному міркуванні кореляція пояснюється причинно-наслідковим зв'язком між об'єктами аргументації.

Аргумент від ознаки, що міститься у підкатегорії “Аргументативні міркування, що знаходять сутності”, має такий вигляд:

“Конкретна передумова: P (висновок) є істинним у цій ситуації.

Загальна передумова: G , як правило, вказується як істинне, коли його ознака, P , є істинною.

Висновок: G є істинним у цій ситуації ” [52, с. 20].

Можна прослідкувати, що, у цьому випадку, це аргументативне міркування виражає індивідуальний висновок. Цей висновок стосується предикації, що належить суб'єкту міркування. Ця схема є евристичною у своїй природі.

Далі, розглянемо аргументативне міркування від браку доказів (інша назва: аргументативне міркування від незнання). Це аргументативне міркування активно залучене до роботи комп'ютерних систем, які сприймають свою систему як закритий світ, в якому вся інформація вже міститься. В усій кількості даних, що вони мають до спостереження у своєму закритому світі, вони шукають необхідну інформацію, якщо вони не знаходять її в межах цього “світу”, то роблять висновок, що її не існує. Наприклад, пошукова система Інтернет магазину може шукати замовлення клієнта у своїй базі. Не знайшовши його, система висновує, що замовлення не існує.

Це аргументативне міркування від браку доказів має такий патерн:

“Основна передумова: Якби D було істинним, то було б відомо, що D є істинним.

Другорядний засновок: Невідомо, що D є істинним.

Висновок: D є хибним” [52, с. 21].

Ми можемо провести міцні взаємозв'язки між аргументативним міркуванням від браку доказів та аргументативним міркуванням від найкращого пояснення, тому що, у цьому випадку, ми знаходимо найкраще пояснення щодо відсутності знання про об'єкт, саме в його неіснуванні. Ця схема може набувати рис дедуктивної моделі міркування, зважаючи на принцип “закритого світу”, який слугує цілим, з якого висновується одиничне.

Залежні від джерел аргументативні міркування (source-based arguments) є міркуваннями, сила яких виходить зі зовнішнього джерела, а саме мовця, який своїм авторитетом надає цієї сили тезису. Ще, за античних діалектиків, було визначено два типи аргументативних міркувань залежно від джерела їхньої сили: внутрішні і зовнішні. “У повсякденній мові джерелом також може бути книга або інші форми доказів, і ми використовуємо термін “засновані на джерелах”, щоб включити людські агенти, а також письмові джерела, висловлювання експертів та інші форми доказів такого роду” [52, с. 10]. За такою схемою утворено аргумент з позиції знання, що є підкатегорією категорії “Залежні від джерел аргументативні міркування”, він має ось такий вигляд:

“Основна передумова: Джерело g має можливість знати про речі в предметній області P, що містить пропозицію W.

Малий засновок: g стверджує, що W є істинним (хибним).

Висновок: W є істинним (хибним)” [52, с. 10].

Варто розібратися у тому, а яка різниця присутня між підкатегоріями “Аргумент з позиції знання” та “Аргумент від експертної думки”, адже на перший погляд вони мають ідентичні вимоги щодо ситуацій, де можуть бути застосовані. Однак, це не так: аргумент від експертної думки вимагає від

людини бути затвердженим експертом у певній сфері. В першу чергу, це затвердження має відбутися на рівні законодавства. Такий аргумент швидше є правдоподібним міркуванням, тому що не завжди де-юре затверджений експерт де-факто надає істинну інформацію: він також може помилятися. Отже, є необхідність розрізняти контексти побутові з нашого звичайного життя, де може застосовуватися аргумент від позиції знання, та вузькоспеціалізовані (практичні) контексти, де варто обирати аргумент від експертного знання.

Наступною підкатегорією в категорії є “Ad Nominem (до особи) аргументативні міркування”. Це міркування полягає у звертанні мовця до моральних якостей свого опонента, адже в нашому суспільстві поширена думка, що риси характеру, такі як: брехливість, лицемірство, егоїстичність, - можуть впливати на істинність чи хибність аргументу людини, до якої ці риси стосуються. До цього типу аргументативного міркування побутує негативне ставлення, але в юридичному дискурсі вони якраз можуть бути ефективно застосовані на практиці.

Аргумент ad Nominem має такий вигляд:

“Припущення: h - людина з поганим характером.

Висновок: аргумент h не повинен бути прийнятий” [52, с. 11].

Наступною підкатегорією є “Непрямі (Circumstantial) аргументативні міркування Ad Nominem”. Вони мають такий вигляд:

“Початкова передумова зобов'язання: p стверджує або вказує, що він є прихильником пропозиції В (загалом, або в силу того, що він сказав у минулому).

Протилежна передумова зобов'язання: інші докази в цьому конкретному випадку показують, що p насправді не є прихильником В.

Висновок: зобов'язання p є непослідовними” [52, с. 11].

Тут мають зв'язок аргументативне міркування пряме Ad Nominem та аргументативне міркування непослідовного зобов'язання.

Аргументативне міркування непослідовних зобов'язань (Argument from inconsistent commitment) підпорядковується підкатегорії “Непрямі аргументативні міркування Ad Hominem”. Цікавою особливістю у класифікації Волтона Дагласа є розрізнення аргументативного міркування непослідовного зобов'язання та аргументативного міркування ad hominem (прямий та непрямий), якого не було до цього. Обидва типи аргументативних міркувань сприймалися як однакові.

Аргументативне міркування непослідовного зобов'язання має такий вигляд, за Волтоном Дагласом:

“Передумова міркування: p висуває аргументативне міркування L , який має пропозицію G як висновок.

Передумова непослідовної прихильності: p є особисто прихильником протилежного (заперечення) G , що підтверджується зобов'язаннями, вираженими в його/її особистих діях, або особистими обставинами, що виражають такі зобов'язання.

Передумова сумніву в достовірності: достовірність p як щирої людини, яка вірить у власні аргументативні міркування, була поставлена під сумнів (двома попередніми передумовами).

Висновок: Правдоподібність аргументативного міркування p зменшується або знищується” [52, с. 11].

Однією з категорій класифікації Волтона Дагласа є схеми практичних міркувань. Практичні аргументативні міркування характеризуються тим, що їхнім базисом є спонукати отримати певний стан речей у висновку аргументативного міркування, тобто щоб висновок привів до певного рішення, що призведе до дії. Такий тип аргументації вважається “цілеспрямованою” аргументацією (goal-directed reasoning). Тобто, як деталізує Аткинсон Кеті: “...агент або група агентів приймають рішення про здійснення дії на основі визначених цілей, беручи до уваги, можливо, суперечливі фактори, такі як негативні побічні ефекти запропонованої дії” [52, с. 13]. Для кращого розуміння, розглянемо аргументативне міркування, назване Волтоном

Дагласом, “SC”. Наприклад, я вступлю на магістратуру, а, закінчивши її, оберу продовжити свій шлях філософа на аспірантурі. Як всі знають, аспірантура може забрати немало років життя, протягом яких потрібно поступово працювати над своєю роботою, що дозволить отримати докторський ступінь. Уявімо, що я стомилась, і вирішую, що легшим рішенням для мене буде вступити на фізико-математичний факультет. З переваг: (1) мене цікавить фізика, (2) отримаю ступінь фізика я швидше, ніж докторський ступінь з філософії. Однак, я замислююся над величезною кількістю роботи, проробленої мною за ці роки аспірантури. Я роблю таке припущення: “Якщо я покину навчання на аспірантурі зараз, всі мої зусилля в минулому були марні. Мене це дуже засмутить. Отже, я робитиму далі, що роблю зараз”. Тобто, схема мого міркування виглядає таким чином:

“Передумова: Якщо b припинить спроби реалізувати G зараз, то всі попередні спроби b реалізувати G будуть змарновані.

Припущення: Якщо всі попередні спроби b реалізувати G будуть змарновані, то це буде погано.

Висновок: Отже, b повинен продовжувати спроби реалізувати G ” [52, с. 13].

Таке міркування називають аргументативне міркування з витрат (Argument from waste).

Аргументативне міркування SC, в свою чергу, матимете такий вигляд:

“Висловлювання: У момент часу t_2 є вибір між F і не- F .

Висловлювання: У момент часу t_2 я віддаю перевагу F через те, що віддала в момент часу t_1 .

Висновок: Я повинен вибрати F ” [52, с. 14].

Така схема аргументативного міркування впливає з того, що ми повторно перевіряємо наявні у нас зобов’язання з часом. Тобто, в нашій схемі наявні декілька часових проміжків, у які людина вирішує взяти певні різні зобов’язання. Ці зобов’язання позначаються як F і не- F . Так як, зобов’язання F вже було обране мною раніше, я оберу його знову в новий відтинок часу. Таке

міркування є типом аргументативного міркування від зобов'язань (argument from commitment).

До аргументативного міркування з витрат (Argument from waste) є наявне протилежне аргументативне міркування з вигоди (argument from positive values), або іншими словами “PV”. Він є підтипом аргументативного міркування від цінностей (argument from values). Також, ще одним підтипом такого аргументативного міркування є аргументативне міркування від від'ємного значення (argument from negative value). Аргументативне міркування “PV” у форматі схеми має такий вигляд:

“Передумова 1: Цінність V є позитивною, на думку агента A.

Передумова 2: Якщо V є позитивною, то це є причиною для A взяти на себе зобов'язання досягти мети G.

Висновок: V є причиною для агента A взяти на себе зобов'язання досягти мети G” [52, с. 16].

Особливістю цієї підкатегорії (Value-based argument from practical reasoning) є те, що вона поєднує у собі дві схеми аргументації. Таку схему Волтон Даглас називає “гібридною” [52, с. 16]. У такому випадку, для контраргументації опонент може піти не лише шляхом задавання відповідних критичних запитань, а й може висунути своє припущення про те, що наслідки від дій, виконаних по отриманню висновку, будуть негативними. Саме такий хід висловлювань називається аргументативним міркуванням від негативних наслідків (argument from negative consequences). Є протилежна схема, яка називається аргументативним міркуванням від позитивних наслідків (argument from positive consequences), яка апелює до виникнення позитивних наслідків, спричинених діями. Аргументативне міркування від позитивних наслідків матиме таку схему:

“Припущення: Якщо A буде здійснено, можуть виникнути хороші наслідки.

Висновок: Отже, A слід здійснити” [52, с. 16].

Інша форма називається аргументативним міркуванням від негативних наслідків:

“Припущення: Якщо здійснити А, то можуть виникнути погані наслідки.

Висновок: А не слід здійснювати” [52, с. 16].

Що цікаво, то це особливість таких міркувань, наведених вище, набувати сильну чи слабку позицію з перспективи критичних запитань, поставлених перед застосуванням другої частини цієї гібридної схеми, та вплив відповідей на ці критичні запитання на аргументативні міркування від наслідків. Такі аргументативні міркування мають однакову побудову, яка складається з практичного результату, що має призвести до дії, та з ціннісних висловлювання, що засновуються на цінностях раціонального агента. Аргументативні міркування від позитивних та негативних наслідків є спростовуваними.

Тепер розглянемо останню категорію схем аргументації Волтона Дагласа, а саме: “Схеми застосування правил до випадків”. Ці аргументи категорії мають за мету класифікувати за загальним правилом певні предмети чи випадки, та отримувати з них висновок. Існують також аргументи, метою яких є створення нових правил, чи, в іншому випадку, знаходження властивостей, які є вийнятком. Усі ці аргументи першого і другого варіанту об’єднуються в епістемічні міркування.

У цій категорії класифікації, наявна підкатегорія “Аргументативні міркування на основі конкретних випадків”. Ця підкатегорія містить аргументативне міркування на основі встановленого правила (*argument from an established rule*). Це аргументативне міркування застосовується саме в повсякденному дискурсі. Для юридичної аргументації існують дві схеми під назвами “Застосування законодавства (*Application of Legislation*)” і “Схема аргументації для правил, які можна спростувати” (*Argumentation scheme for defeasible rules*), які є схожими на схему для побутової дискусії.

Схема аргументації “Аргументу на основі встановленого правила” матиме такий вигляд:

“Основна передумова: Якщо виконання певних дій, включаючи стан справ Р, є встановленим правилом для у, то (якщо тільки випадок не є винятком), у повинен виконувати Р.

Другорядний засновок: Здійснення певних дій, включаючи стан справ Р, є встановленим правилом для у.

Висновок: Отже, у повинен виконати Р” [52, с. 18].

Схема аргументу від прецеденту, що складає підкатегорію “Переконливі аргументи на основі правил”, має ось таку структуру:

“Припущення: Існуюче правило говорить, що для всіх у, якщо у має властивість Н, то у має властивість Т.

Передумова: Але в цьому випадку А, а має властивість Н, але не має властивості Т.

Висновок: Існуюче правило потрібно змінити, уточнити, або відмовитись від нього, або ввести нове правило, яке б охоплювало випадок А” [52, с. 18].

Саме цю схему зазвичай використовують для випадків, що є винятками. Тобто, ми застосовуємо таку схему для легалізації певного висновку з правила, що вибивається зі загального правила.

До прикладу, якщо ОСББ забороняє заїжджати усім машинам на пандус свого багатоквартирного будинку, то шляхом аргументативного міркування від прецеденту нам необхідно зробити виняток для пожежних машин, що матимуть можливість заїхати під будинок в будь-який момент. Якщо ми розглядатимемо саме юридичну аргументацію, то тут варто звернутися до іншої варіації цього міркування, а саме до аргументативного міркування на основі прецеденту в юридичних міркуваннях (*argument from precedent in legal reasoning*). Наголошу, що Волтон Даглас багато уваги приділяє аргументативним міркуванням саме у правовому контексті. Така схема застосовується до випадків, коли прецедент вже визначений і накладається на конкретний випадок, який нам потрібно розібрати. Така схема і справді чимось нагадує аргументативне міркування від аналогії, і має таку структуру:

“Передумова попередньої справи: С1 - це раніше вирішена справа.

Передумова попереднього рішення: у справі С1 було застосовано правило R, яке призвело до висновку F.

Передумова нової справи: С2 - це нова справа, рішення по якій ще не було прийнято.

Передумова подібності: С2 є подібною до С1 у відповідних аспектах.

Висновок: Правило R слід застосувати до С2 і отримати результат F” [51, с. 19].

Разом з аргументативним міркуванням від прецеденту, в цій підкатегорії, наявний аргументативне міркування від аналогії, який є схожим з першим. Цей аргумент відокремлюється неявним і виведеним критерієм. Для початку варто навести схему цього аргументу. Його схема має два варіанти. Перший має такий вигляд:

“Передумова подібності: загалом випадок С1 подібний до випадку С2.

Основний засновок: А є істинним (хибним) у випадку С1.

Висновок: А є істинним (хибним) у випадку С2” [52, с. 19].

Другий варіант аргументу від аналогії має на меті класифікувати властивості певних об’єктів. Схема така:

“Передумова: х має ознаки g 1, g 2, ... , g n.

Передумова: у має ознаки g 1, g 2, ... , g n.

Висновок: х та у слід розглядати однаково щодо g 1, g 2, ... , g n” [52, с. 19].

Цю другу схему можна застосовувати лише до визначених випадків, коли ми намагаємося знайти схожі риси між нашим наявним випадком, та іншими, також чітко визначеними випадками, про які ми знаємо з досвіду. В такому разі, нам необхідно знайти спільні риси, чи іншими словами “фактори (factors)”, які характеризують усі схожі ситуації, та співставити їх за аналогією. Виходить, що, в таких моментах, ми самостійно створюємо одиничне правило для класифікації нашого випадку і отримуємо висновок.

Волтон Даглас для аналізу аргументів використовує критичні запитання, вони є своєрідними маркерами схем аргументації: допомагають визначити - є аргумент підходящим для конкретного випадку, чи ні. Тобто, критичні

запитання є критеріями прийнятності для схем в теорії аргументації. Варто підкреслити, що такі критичні запитання є затребуваними не на якомусь одному кроці аргументативного процесу в загальному, а на усіх, адже сприяють коректній організації аргументації, а також можуть бути використані задля контаргументації в сторону опонента.

Сприйняття та роль критичних запитань в парадигмі аргументативного процесу є різнобічною. Для когось вони є головною умовою, щоб визнати аргумент прийнятним; хтось бачить їх, як інструмент підсилення висновку, який був отриманий з засновків; деякі дослідники вважають, що критичні запитання можуть бути корисними лише для пошуку хиб в аргументі. Однак, саме для Волтона Дагласа критичні питання мають евристичну спрямованість для освітнього процесу, і застосовуються для аналізу аргументів з позиції їх ефективності та правильності у діалектичному процесі. У висновку, можна прослідкувати, що яку б роль не надавали критичним запитанням, вони завжди так чи інакше виступають головною складовою для затвердження схеми аргументації. Хоч евристична роль присутня у відношенні до критичних запитань, є необхідність більш чітко систематизувати їх та розробити метод, за яким вони будуть використовуватися.

У своїй статті “The Nature and Status of Critical Questions in Argumentation Schemes”, Волтон Даглас та Годден Девід, на мою думку, надають критичним питанням певну опціональну роль [50, с. 478]. Аргументативне міркування має мати змогу відповісти на відповідні критичні запитання (якщо вони стосуються структури аргументу, і є поставленими коректно), якщо вони будуть поставлені опонентом. Однак, в той же момент, ці критичні запитання не є обов’язковими: вони можуть бути поставлені лише, якщо існує така необхідність.

Варто зазначити, що таким критичним запитанням можуть передувати стратегічні міркування (*strategic considerations*), які можуть виконувати роль інструменту для оцінювання затребуваності критичних запитань. Такі

міркування можуть показати оптимальний шлях для підсилення своєї контраргументації.

Чітке окреслення того, чим є критичні запитання у відношенні до схеми аргументації важливе, щоб могли правильно схематизувати і описати їх використання для комп'ютерних систем та штучного інтелекту. Головною проблемою на цьому шляху виступає якраз багатофункціональність критичних запитань і незмога виділити їх одну роль. Як зазначає Волтон Даглас у статті, Верхей Барт ідентифікує чотири можливі ролі критичних запитань:

“1. Вони можуть бути використані, щоб поставити під сумнів, чи виконується передумова схеми.

2. Вони можуть вказувати на виняткові ситуації, коли схема не виконується.

3. Вони можуть створити умови для належного використання схеми.

4. Вони можуть вказати інші аргументативні міркування, які можуть бути використані для нападу на схему” [34, с. 556].

Візьмемо до прикладу аргумент від експертної думки Волтона Дагласа, який має таке схему:

“Основний засновок: Джерело а є експертом в області предмету g, що містить пропозицію r.

Менший засновок: а припускає, що r істинне (хибне).

Висновок: g істинне (хибне)” [2, с. 94].

До такого аргументу можна поставити запитання, що підважать експертну думку суб'єкта а: чи справді а має статус експерту в обраній нами сфері, що стосується g? Як наслідок, можливо застосувати інші аргументи, як аргумент від незнання чи аргумент від авторитету. Такі питання також можуть показати нам, що ця схема не може бути використана у повсякденному житті, але корисною буде в академічній дискусії, де є легально затверджені статуси експертності на основі наукових критеріїв.

У світлі критичних запитань, виникає потреба у визначенні критеріїв, які позначають максимально вичерпну можливість назвати якийсь аргумент прийнятним. У пошуці таких критеріїв, в першу чергу, ми стикаємось з проблемою повноти (completeness problem) [50, с. 479]. Ця проблема полягає у наявності певного інформаційного поля, в якому формується аргумент, і яке не є всеохопним: завжди може додатися нове знання, що зробить аргумент неприйнятним. Саме через це, Волтон Даглас називає класифіковані схеми аргументації - презумптивними [50, с. 479], тобто такими, що зберігають презумпцію для своїх висновків. Автоматично аргумент завжди є задовільним, а от його потенційну незадовільність зобов'язаний довести опонент, що задає критичні запитання.

Існує також проблема вичерпності критичних запитань (not exhaustive) [50, с. 479]. Навіть якщо ми надамо певний перелік запитань, на які буде дана правильна відповідь, що підтвердить прийнятність аргументу - завжди буде присутня вірогідність знайти ще одне питання з іншого ракурсу, яке не було поміченим і висвітленим, а, отже, ми завжди можемо підозрювати аргумент у неповноті в силу прихованих критичних запитань. Досі ніхто не дав вичерпної відповіді на те, якими мають бути правильні відповіді на критичні запитання: якої структури та наповнення.

За словами самого Волтона Дагласа, запропонована ним класифікація схем аргументації не є завершеною і недоступною до майбутніх редакцій [52, с. 24]. Причин існує декілька. В першу чергу, завжди є можливість знайти схеми в аргументативному процесі, які не були описані ним в класифікації. Впливає також критерій, яким керується Волтон Даглас, систематизуючи схеми, а саме групуванням залежно від структури аргументу та від характеру узагальнення [52, с. 24].

Волтон Даглас зазначає, що вже має плани для майбутніх доповнень своєї класифікації. Наприклад, він прагне додати лінгвістичні аргументативні міркування до таблиці (linguistic arguments). Це підвид аргументативних

міркувань, що ґрунтується на класифікації та визначенні лінгвістичних міркувань.

Висновки до розділу 3

У підсумку, я розглянула класифікацію схем аргументації, запропоновану Волтоном Дагласом. Він визначає схеми аргументації як форми аргументації, які є схемами, що містять у собі інструкції до коректного використання логічних правил та керування семантичними зв'язками між засновками та висновками.

Особливістю саме його підходу, на противагу іншим сучасним теоріям, є те, що він приділяє багато уваги зв'язку аргументів з їхніми можливими помилками. Саме такі помилки Волтон Даглас розглядає у схемах аргументації: помилки, які впливають на коректне використання аргументу в дискусії. В такому випадку, певний аргумент, який ми зазвичай розглядаємо як неприйнятний, може зайняти своє місце (топос) у діалозі. Однак, для цього повинні бути виконані усі необхідні умови, а також аргумент має успішно відповісти на критичні запитання опонента, якщо такі виникають.

Класифікація Волтона Дагласа складається з 4-х категорій, які відповідають способу, яким науковець рухається в систематизуванні аргументів, а саме: класифікація залежно від загальної категорії. Аргументативні міркування є учасниками повсякденного аргументативного дискурсу, хоч і можуть перетинатися з юридичною аргументацією залежно від випадку. В цій системі охоплено більшу кількість аргументативних міркувань, порівняно з іншими класифікаціями.

ВИСНОВКИ

У кінцевому підсумку, мені вдалося досягнути мети мого дослідження: на підставі виявлення історичних передумов формування змісту терміну «схема аргументації» розглянула його сучасні витлумачення і можливості класифікації таких схем.

На підставі аналізу витлумачень терміну «схема аргументації» за часів Античності і Середньовіччя я виявила історичні передумови його сучасних інтерпретацій. Схеми аргументації є поєднанням логічних правил виведення та семантичних зв'язків. Такі схеми містять у собі настанови щодо використання логічних правил у певному місці аргументативного процесу та ідентифікації семантичних зв'язків між засновком та висновком. Першим традицію вивчення теорії аргументації розпочав Арістотель, запропонувавши поняття “топосів”, що класифікувалися саме за семантичними зв'язками між поняттями у міркуванні. Цицерон запропонував свої “локуси”, що як і “топоси” є античним відповідником схем аргументації. У Середньовіччі, Боецій та Абельяр П'єра зосереджувалися на вивченні взаємозв'язку діалектики з риторикою. Як наслідок, Боецій поділив локуси та топоси на діалектичні та риторичні.

Особливістю античного та середньовічного підходу була відсутність будь-якого розрізнення між поняттями “схеми аргументації” та “аргументативне міркування”. Однак, обрання такої парадигми є не випадковим: більшість сучасних класифікацій в своїй основі керуються саме ідеями цих двох традицій (якщо уникнути того факту, що середньовічна традиція також багато запозичила в Античності).

Я змогла визначити сучасні підходи до аналізу схем аргументації. Для огляду я обрала таких представників як: Перельман Хаїм, у співпраці з Ольбрехт-Титекою Люсі, Тулмін Стівен, Кінпойнтнера Манфдера, Греннан Вейн, Кацав Джоель та Рід Кріс, Лумер Крістофер. А також оглянула прагмо-діалектичну систему (Франц ван Емерсон, Гроотендорст Роб), яка побудована

на основі трьох окремих систем та ґрунтується на погляді, що конкретна схема аргументації завжди підтримує певну точку зору.

Центральною характеристикою модерних схем аргументації є їхня зосередженість не лише на логічному слідуванні, а й конкретному змісті, контексту та своєрідній ілюкативній силі, що надається міркуванню. Схеми аргументації є предметом вивчення аргументативних досліджень, що відрізняє їх від логічної форми, яка є предметом логіки.

Сучасний етап аргументативних досліджень почався з праці “Нова риторика: трактат з аргументації” Перельмана Хаїма, у співпраці з Ольбрехт-Титекою Люсі, і роботи Тулміна Стівена “Застосування аргументації”. Підхід Тулміна Стівена базувався на концепції “працюючої логіки” (working logic), Перельман Хаїм висунув концепцію “нової риторики”. Обидві ці концепції мали спільні риси, а саме: критика методів формальної логіки при оцінюванні аргументативних міркувань. Ця критика вплинула на подальші класифікації схем аргументації, що керувалась явищем емпірикалізації [8, с. 228]. Тулмін Стівен вивів декілька критеріїв оцінки міркувань: залежні від сфери застосування (field-dependent criteria) і вільні від контексту (fieldinvariant criteria). В свою чергу, Перельман Хаїм наполягав на важливій ролі аудиторії в ідентифікуванні таких критеріїв оцінювання.

Головною характеристикою кожної класифікації є критерії (підстави) до аналізу та групування аргументативних міркувань. Для Перельмана Хаїма (та Ольбрех-Титеки Люсі) таких критеріїв декілька: онтологічна та логічна структури аргументу, і тип відношення між поняттями, що наявні у ньому. Тулмін Стівен своїми критеріями визначив основні функції підстав, які лежать в основі аргументів, а поряд з ним використовує ще наявний тип міркування, закладені логічні правила виведення і зміст аргументу. У Кінпойнтнера Манфдера є дуже чітко окреслені підстави для групування схем, а саме: тип міркування, прагматична функція висновку, епістемічна природа засновків і даїлектична функція висновків, - тобто, в першу чергу, ми розбиваємо аргументи за типом міркувань, а після цього звертаємо увагу на матеріальні

зв'язки в них. У прагмо-діалектичній системі, її основна підсистема симптоматичної аргументації орудує критерієм логічних правил і семантичного зв'язку, що наявний між засновками та висновком в аргументі. В свою чергу Греннан Вейн визначає критеріями підстави та твердження, що розподіляє аргументи у два самостійних русла. Критерієм “відношення передачі” систематизують схеми Кацав Джоель і Рід Кріс, як вони його самостійно назвали, а Лумер Крістофер керуються прагматичним і логічним критеріями.

Мені вдалося оцінити можливості класифікації схем аргументації в сучасній теорії аргументації. Необхідно зазначити, що жодна з запропонованих класифікацій схем аргументації не дає вичерпного інструментарію для видобування аргументів з аргументативних дискурсів та їх систематизування. Кожен дослідник пропонує свої критерії до групування схем. Є класифікації, що запозичують певні підстави для систематизування, але все одно додають власні деталі. Кожна теорія аргументації, яка містить у собі класифікацію схем, пропонує особливі способи, як поєднати прагматичний та логічний бік аргументації. З огляду на це ми отримуємо розуміння про наявність широкого поля для майбутніх досліджень схем аргументації в теорії й практиці аргументації.

Надалі все активніший попит на моделі мовних типів штучного інтелекту буде заохочувати до розробки нових систем таких схем. Вони надади б можливість проводити дуже специфічний аналіз текстового матеріалу. Особливістю цього аналізу є відсутність потреби у моделях ШІ, які користуються схемами аргументації, використовувати штучну семантичну систему (*artificial semantic system*). Однак, саме на цьому етапі ми зіштовхуємось з перешкодою, а саме: велика різноманітність критеріїв для класифікації (як ми змогли побачити, розглянувши сучасну традицію систематизування схем).

Тож, на мою думку, наступним кроком у дослідженні цієї теми може бути віднаходження спільних рис усіх сучасних класифікацій, дослідження того, чи

є потенціал до їхнього об'єднання в єдину систему (уніфікація), а також подальше вивчення відмінностей між класифікаціями, і знаходження причинно-наслідкового зв'язку їх [відмінностей] виникнення, а отже, і спроба їх синтезу до спільної класифікації. Такі дії забезпечать єдиний функціональний апарат для застосування в комп'ютерній лінгвістиці, полегшить процес вводу цих схем кодувальниками для підсистем ШІ. Спрощення схем аргументації, задля наведеної вище цілі, вже відбувається в нинішніх наукових колах.

Проте, ще одним напрямом досліджень може бути спостереження за наслідками такого адаптування, і прослідковування позитивних чи негативних змін.

Також, вдалося з'ясувати особливості підходу Волтона Дагласа до витлумачення терміну «схема аргументації». Його класифікація слугує базисом для інших, але має свої унікальні особливості: акцентує увагу на аналізі схем через їхній зв'язок з помилками (fallacious), які в певних контекстах можуть бути теж прийнятними в аргументації як повноправні аргументативні міркування.

Цікаво, що ідеї Волтона Дагласа гармонійно поєднуються з тенденцією емпірикалізації в теорії аргументації. Ознаками цього є розподілення схем за предметними галузями: політика, юриспруденція, наука, та повсякденна сфера. Наявні приклади поділу одного аргументу на два підтипи залежно від царини застосування. Доприкладу, аргумент від прецеденту, що має свою варіацію саме для юридичної аргументації у вигляді “аргументу від прецеденту в юридичних міркуваннях”. Науковець [Волтон Даглас] охоплює широкий спектр аргументативних міркувань задля аналізу та виділення патернів, на відміну від інших представників таких досліджень.

Таке “неформальне” ставлення Волтона Дагласа до теорії аргументації відображається також у тому, як він бачить формальну та неформальну логіку, та їх взаємовідношення. Він наголошує на потребі у відсутності конкуренції між ними, і сприянню їх співпраці, адже неформальна логіка в теорії

аргументації застосовує прагматичний підхід через діалог; в свою чергу, формальна логіка керується синтаксисом та семантикою.

Критеріями для класифікації Волтон Даглас обирає групування залежно від структури аргументу та від характеру узагальнення. Важливим аспектом є розуміння автора, що його система ще потребує доповнень у вигляді лінгвістичних міркувань, щоб бути цілісною. Отож, будуть проводитися подальші роботи над удосконаленням класифікації Волтона Дагласа його колегами.

Актуальною сферою, яка потребує схем аргументації зараз є Штучний Інтелект. Комп'ютерна лінгвістика активно послуговується здобутками логіки та теорії аргументацій у своїх розробках мовних моделей штучного інтелекту. Щоб система змогла зчитати схему, її потрібно чітко схематизувати, - саме це ставить нові виклики перед прикладною теорією аргументації. Як зазначає автор: "Схеми аргументів використовуються в штучному інтелекті та праві для пошуку аргументів. Моенс, Мохалес Палау, Бой і Рід розробили техніку автоматичної класифікації аргументів у юридичних текстах за допомогою показників риторичної структури, вираженої сполучниками та прислівниковими групами" [34, с. 557].

Навіть, не зважаючи на проблеми, що досі виникають у дослідженнях схем аргументації, вони можуть ефективно допомагати у навчанні нейромереж та мультиагентних обчисленнях (multiagent computing), тому що працюють краще за запропоновані паралельно з ними методи, і в будь-якому випадку є ефективнішими, ніж відсутність застосування будь-якого з доступних варіантів. Волтон Даглас називає це теологічним аргументом на користь схем аргументації в сфері ШІ [54, с. 521].

Отож, з ХХ сторіччя схеми аргументації в аргументативних дослідженнях отримали новий напрям, завдяки аргументативному повороту, який веде їх до поглиблених досліджень та розробці дієвіших класифікацій в сфері комп'ютерної лінгвістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк І.А. Логіка. Вступний курс: посібник. - К: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. 336 с.
2. Жангожа А. Складнощі побудови та класифікації аргументаційних схем: історичний вимір. с. 90-97. URL: https://ephd.cz/wp-content/uploads/2019/ephd_2019_5_2/15.pdf
3. Колотілова Н.А. Логіка і риторика в дослідженнях аргументативної проблематики початку ХХІ століття. // Гілея: науковий вісник. - 2019. - Вип. 142 (№3). Ч. 2. Філософські науки. - 69-72 с.
4. Колотілова Н.А. Риторика. - К.: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
5. Конверський А.Є. Логіка: підручник. – 2-ге вид., виправлене. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2017. – 391 с.
6. Крикун В.Ю. Еристична проблематика в творах Аристотеля. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Вип. №73-75, 2005. 141 –146 с.
7. Крикун В.Ю. Риторика як наука та навчальна дисципліна: історія і сучасність. "Гілея: науковий вісник" №87, 2014. 296-300 с.
8. Хоменко І.В. Емпірикалізація в сучасній теорії аргументації: історичні передумови та напрями досліджень. Актуальні проблеми духовності, Вип. 23, 2022. 217-232 с.
9. Хоменко І.В. Еристика: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 280 с.
10. Хоменко І.В. Неформальна логіка та аргументативне спілкування. Філософська думка, №3, 2016. 34-46 с.
11. Щербина О.Ю. Логіка та юридична аргументація. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. 303 с.
12. Щербина О.Ю. Специфіка використання аналогії як способу обґрунтування в юридичній аргументації. Гілея: науковий вісник, № 73.

- Українська академія наук, Національний педагогічний університет імені МП Драгоманова, 2013. 153-155 с.
13. Aristotle. *The Organon*. Jazzybee Verlag, 2015. 502 pp.
 14. Aristotle. *Topica*. Translated by E. S. Forster, Loeb Classical Library. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1939. 755 pp.
 15. Blair, J. Anthony. 'Walton's Argumentation Schemes for Presumptive Reasoning: A Critique and Development'. *Argumentation* 15, 2001. 365-379 pp.
 16. Bocheński, I. M. *Ancient Formal Logic*. Amsterdam: North-Holland, 1951. 122 pp.
 17. Braet, Antoine C. The oldest typology of argumentation schemes. *Argumentation*, Vol. 18, 2004. 127-148 pp.
 18. Chaim Perelman and Lucie Olbrechts-Tyteca. *The New Rhetoric: A treatise on argumentation*. University of Notre Dame Press, Notre Dame, Ind., 1969. 576 pp.
 19. Eemeren, F. H., Kruiger T. Identifying Argumentation Schemes. In *Argumentation: Perspectives and Approaches*, edited by Frans H. van Eemeren, Rob Grootendorst, J. Anthony Blair, and Charles A. Willard. Dordrecht and Providence: Foris Publications, 1987. 239 pp.
 20. Eemeren F.V., Grootendorst R. *Argumentation, communication, and fallacies*. Erlbaum, Hillsdale, NJ, 1992. 252 pp.
 21. Garssen B. Recognizing argumentation schemes. In *Studies in Pragmatic-Dialectics*, eds. Frans H. van Eemeren and Rob Grootendorst. Amsterdam: Sic Sat, 1994. 105 - 111 pp.
 22. Goddu G.C. A Simple Theory of Argument Schemes. *Informal Logic*, Vol. 41, No. 4 (2021). 539–578 pp.
 23. Grennan W. *Informal Logic: Issues and Techniques*. McGill-Queen's University Press, 1997. 280 pp.

24. Hitchcock, D. Informal Logic and Concept of Argument. *Handbook of the Philosophy of Science*. In *Philosophy of Logic* (Vol. 5). Amsterdam, 2007. 5-101 pp.
25. Hitchcock, D., Wagemans J. The pragma-dialectical account of argument schemes. *Keeping in touch with Pragma-Dialectics: In honor of Frans H. van Eemeren*. Edited by Eveline T. Feteris, Bart Garssen and Francisca Snoeck Henkemans. John Benjamins Publishing Company, 2011. 185–206 pp.
26. Katzav J., and Reed C. *A Classification System for Arguments*. Technical report, University of Dundee, Dundee, 2004. 46 pp.
27. Khomenko I. Levels and tiers in argumentation. *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, Vol. 2, № 2, 2017. 20-23 pp.
28. Kienpointner M. Towards a typology of argumentative schemes, in: *Argumentation: Across the Lines of Discipline*, F. van Eemeren, R. Grootendorst, A. Blair et al., eds, Foris, Dordrecht, Netherlands, 1987. 275–287 pp.
29. Lumer C. Argument schemes – an epistemological approach. In *Argumentation: Cognition & community*. Proceedings of the 9th OSSA conference, ed. Frank Zenker. CD-ROM, 1-32. Windsor, ON: OSSA, 2011.
30. Lumer C. Article: The Epistemological Theory of Argument--How and Why? *Informal Logic*, Vol. 25, 2005. 539–578 pp.
31. Lumer C. Pragma-dialectics and the function of argumentation. Springer Netherlands. *Argumentation*, Vol. 24, 2010. 41-69 pp.
32. Macagno F., Walton D. Argumentative reasoning patterns. *PhilArchive*. 4 pp. URL: <https://philarchive.org/archive/WALARP>
33. Macagno F., Walton D. Classifying the patterns of natural arguments. *Philosophy and Rhetoric*, 48(1), 2015. 26-53 pp.
34. Macagno F., Walton D., Reed C. “Argumentation Schemes”. *Handbook of formal argumentation*. College Publications, 2018. 517-574 pp.

35. Marenbon J. *The Philosophy of Peter Abelard*. Cambridge University Press, 1997. 373 pp.
36. Prakken H. AI & law, logic and argument schemes, *Argumentation* 19, 2005. 303–320 pp.
37. Reed, C.A. *Generating Arguments in Natural Language*, PhD Thesis, University College London, 1998. 13 pp.
38. Russell B., Whitehead A. *Principia Mathematica*. Cambridge University Press, 1927. 1907 pp.
39. Slomkowski P. *Aristotle's topics*. Leiden and New York: Brill, 1997. 218 pp.
40. Stump E. *Boethius's "De topicis differentiis"*. Cornell University Press, Ithaca, and London, 2004. 296 pp.
41. Stump E. *Dialectic and its place in the development of Medieval logic*. Cornell University Press, Ithaca and London, 1989. 274 pp.
42. Toulmin, S., Rieke R., Janik A. *An introduction to reasoning*. New York: Macmillan Publishing co., 1984. 435 pp.
43. Toulmin S. *The Uses of Argument*. CUP, 1958. 247 pp.
44. Walton D. *Advances in the Theory of Argumentation Schemes and Critical Questions*. *Informal Logic*, 27 (3), 2007. 267-292 pp.
45. Walton D. *Argumentation Schemes for Presumptive Reasoning*. NY.: Taylor and Francis, 2005 (1996). 233 pp.
46. Walton D. *Argumentation schemes for argument from analogy*, in: *Systematic Approaches to Argument by Analogy*, H. Ribeiro, ed., Springer, Amsterdam, Netherlands, 2014. 23–40 pp.
47. Walton D. *Argument mining by applying argumentation schemes*, *Stud Log* 4, 2011. 38–64 pp.
48. Walton D. *Burden of proof*. *Argumentation*, 2, 1988. 233-254 pp.
49. Walton D. *Dialog Theory for Critical Argumentation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2007. 327 pp.

50. Walton D., Godden D. The nature and status of critical questions in argumentation schemes. The University of Winnipeg, OSSA Conference archive, 2005. 476 - 484 pp.
51. Walton D. *Informal logic: A handbook for critical argument*. Cambridge University Press, 1989. 347 pp.
52. Walton D., Macagno F. A classification system for argumentation schemes. *Argument and Computation*, 2016. 27 pp.
53. Walton D., Reed C. 'Diagramming, Argumentation Schemes, and Critical Questions', in F.H. van Eemeren et al. (eds.), *Anyone Who Has a View: Theoretical Contributions to the Study of Argumentation*, Dordrecht, Kluwer, 2003. 195-211 pp.
54. Walton D., Reed C., Macagno F. *Argumentation Schemes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 517-574 pp.
55. Walton D. *Slippery Slope Arguments*. Oxford University Press, Oxford, 1992. 312 pp.
56. Walton D. Using Argumentation Schemes for Argument Extraction: A Bottom-Up Method. *International Journal of Cognitive Informatics and Natural Intelligence*, 6(3):33–61, 2012. 33- 61 pp.
57. Walton D. What is reasoning? What is an argument?. *The Journal of Philosophy*, Vol. 87, 1990. 399–419 pp.
58. Kienpointner, M. *Alltagslogik: Struktur und Funktion von Argumentationsmustern*, Stuttgart, FrommanHolzboog, 1992. 447 pp.